

hanem mindig a leggondosabban ügyelt az önmagával szembeni becsületességre. (Ez a fajta becsületesség százzorta ritkább, mint a másokkal szembeni, amit a törvény megkövetel s amelynek az ember annál szívesebben engedelmeskedik, mert engedelmissége révén az a gyönyörűség, jótevő és hazug érzése támad, hogy őszinte az egész világgal és ugyanakkor önmagával szemben.) De Gide, amely őszinte önmagával szemben, ugyanolyan őszinte ahhoz a közönséghez, amely a legapróbb megnyilvánulásaira is kíváncsi volt.

Komolyságáról tanuságot tett Gide egész figyelmes élete során, (hogy azt a jelzõt használjam, amelyet ő maga gyakran használ és amely jellemének egyik legvonzóbb oldalát mutatja be.) Gide nem számúzte a vidámságot sem az életéből, sem a művéből, de semmit sem kezelte könnyedén. Ha egy levelét így zárja: „sok figyelemmel“, azt nem kényeskedésből teszi, hanem őszinte érzése szerint, mert ő valóban figyelmes az emberek iránt. Gide semmit sem tanácsol határozottság nélkül, nem támad csak megfontolás után, nem kötelezi el magát csak komolysággal.

Őszinteségéről tanuságot tett Gide azzal, hogy érzéseit mindig a legvégső határig követte; hogy lényét ugyanolyan igazmondással tárta fel, mint *Rousseau*, de azok nélkül a szenvelgések és apró rejtegetések nélkül, amelyek sajátosságosan alászállítják néhány kortársunk nagyságát.

S függetlenségéről tanuságot tett Gide, amikor szakított azokkal a vallási és társadalmi formákkal, amelyekben felnevelkedett; mikor visszautasította azokat a kitüntetések, amelyekkel legnyilvánvalóbb tehetségét jutalmazták volna, s mikor végül hozzászegődött egy olyan párthoz, amely nincs a hatalmon, hozzászegődött, holott ezzel csak sokat veszíthetett és semmit sem nyerhetett.

Gide tulajdonságaihoz még hozzájárul éles, emberi és átfogó intelligenciája, amit annál értékesebbnek vélek, mert mentes az intellektualitás bűnétől. (Gyakran senki sem kevésbé jóeszű, mint egy intellektuel és nem egyszer senki sem kevésbé intellektuális, mint egy jóeszű ember.) Gide helyes érzéssel egyidőben az egyik is és a másik is.

AGNES SMEDLEY: CHINA BLUTET (Malik Verlag. London, 1936.)

Smedley mestere egy újonnan kialakult műfajnak, amelyet talán bio-riportnak lehetne nevezni. A könyvön keresztül egyéni életsorsokba lát be az olvasó, sorsokba, amelyek társadalmi valóságba, gazdasági összefüggésekbe beágyazottak. Megismerünk egy sereg különböző társadalmi helyzetű embert, rajtuk keresztül pedig minden statisztikánál jobban a társadalom szerkezetét. Egy regény, bármennyire is a valóságot adja progresszív látáson és vérmérsékleten át, szerkezeti kötöttségénél fogva nem ágazhat annyira szerte a társadalom rétegeződéseibe, mint a riporter, aki bio-riportot írhat a kínai generálisoktól kezdve a baloldali csapatoknak hirt vivő parasztgyermekéig. Minden egyes riport egyszerűségében megrázó kis mestermű. A feudális Kína haldoklása, az új erők felvonulása szemünk előtt megy végbe. Epizódok és egyéni életsorsok adják össze azt a képet, amely a régi Kína haldoklását bemutatja. Nincsen sajnós terünk rá, hogy egy rövid riportot bemutassunk, így csak azt a képet vázoljuk, amely az olvasás után adódik.

Kisértet jár ma Kinában — az 1927-es idők kisértete. Csangkaisék és az uralkodó osztályok reszketve gyanítanak mindenki veszedelmes felforgatót, 1927 megisméltésére törekvőt. A parasztság pedig emlékszik az akkori harcokra, a baloldaliak humanizmusára, a forradalmat eláruló Csang csapatok embertelenségére. Évek multak el azóta, de Csangék lusták voltak a falakról lekaparni a polgárháborúban levert

ellenfelek jelszavait, amelyek megmaradtak a falakon, valamint a munkások és parasztek szívében. De erjed az intellektuelek közt is. Házasságok szűnnek meg világszemléleti különbségek miatt. Élő holttestek járnak-kelenek, emberek, akiket 1927 felőrölt. Fiatal és jómódú emberek csatlakoznak a baloldalhoz, persze akad köztük áruló is. Csang miután leverte a forradalmat, felvette a forradalmár nevet és megünnepeli a forradalom évfordulóját. Generálisai jómódban élnek, hála a viruló megvesztegetési rendszernek. Baloldali foglyokat is kiengednek, csak legyen meg a kellő pénz a generálisok szeretőinek megvesztegetésére. Az adókat az állam bérbeadja, az adóbérlő pedig, aki az ópium, vagy játékbarlang, vagy prostituáltakra kivetett adókat bérlő, tetszése szerint szipolyozza ki a lakosságot. Amíg valaki állást kap, sok pénzt kell, hogy érte adjon, de aztán kifizetődik... Minden egyes paraszttal virtuális rablóvezér, aki mindig a legtöbbet ígérőnek adja el a szolgálatait. Esetleg a rablóvezérből generális lesz, aki szintén pénzért változtatja meggyőződését. A katonaság maga parasztokból tevődik össze, akiket hamis jelszavakkal és magas fizetések ígéréssel toboroznak, hogy aztán ellopják fizetésüket. Csoda-e, ha a katonák szívében nem állnak a generális mögött? — A paraszttal megragad minden alkalmat hogy szabaduljon paraszti helyzetéből. Aki közülük selyemhernyótenyésztéssel foglalkozik, legalább 3% kamatot fizet havonta az uzsorásnak, de az első év hozamának egyharmadát is le kell adja. Marad a parasztnak — az ópium. A parasztság 99%-a földnélküli, tehát földet bérel és a bérlők, albérlők egész láncát tartja el magas kamatjával: néha több, mint évi 100% a kamat a kölcsönpénz után. Ha a paraszttal nem az ópiumban keres menedéket, úgy titokban szimpatizál a formailag megszüntetett bandákkal. A bandák valójában megvannak. Az angol Robin Hoodtól a magyar Rózsa Sándorig és a kínai banditákig, ezek a parasztokból lett rablók juttatnak a parasztoknak abból, amit a gazdagoktól raboltak.

A fehér hatalmak természetesen a nagy Csangot támogatják, Kína egységének megteremtőjét. A fehér gyarmati imperializmus, amelyet Csangék kiszolgálják, a maga kegyetlenségében tárul fel előttünk. Hamis ígéretek alapján szerződöttnak kinaikat a hollandindiai ónbányákba, fehérek részesek a rabszolgakereskedelemben, fehér rendőrség segít Csangnak a tüntetések véres elfojtásában. Kényes angol hölgyek panaszkodnak, hogy igen megromlottak az azelőtt olyan tisztességtudó, engedelmes kínaiak, mióta itt járt Borodin. Csakugyan, — mindenütt elkecsereedett, komor arcok. Befelé fojtott gyűlölet él a lakosságban és „moszkítóknak“ nevezett titkos lapok fokozzák az elkecsereledést. A kormány ugyan néha sajátmaga is kiad egy „moszkító“, ugyanolyan címmel, de mit használ ez? All a harc az élet minden területén. Parasztokkal szolgálnak céltáblául Csang katonáinak, vagy gyakorlatozó fehér tiszteknek. Apák panaszkodnak, hogy fiaik nem akarnak parancsra nősülni, lányok megtagadják a férjhezmenést. És míg az intellektuelek nagy része tönkremegy a harcban, mert egyéni érzésük erősebb az idők parancsánál, addig — mint a mai napok eseményei is igazolják — Kína vérzik és — erjed.

Ádám Elek

GODA GÁBOR: LEVEL A POKOLBÓL (Novellák. Budapest, 1936.)

„Végre egy író!“ — kiáltott fel alig néhány hónapja egy kitűnő író-társam a párisi milióben játszadó regény megjelenése alkalmából, a remek köntösben bemutatkozó ifjú szerzőt ily elementáris módon ünnepepélvén azóta már makulaturára is alkalmatlan lapjának hasábjain. „Végre egy író!“ Engedjék meg, hogy egy más kötet megjelenése alkalmá-